

lga

Jiný svět je možný.

tkar-

Musíme ho jen nejdříve vymyslet

czukvá

a pak ho napsat.

kamžik

host

medvěda

host

brno

2014

 lga

 kamžik

tokar-
czuk⊕vá

medvěda

Olga Tokarczuk

Moment niedźwiedzia

Copyright © 2012 by Olga Tokarczuk. All rights reserved.

Foreword © 2012 by Kinga Dunin

Translation © Petr Vidlák, 2014

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2014

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-7491-183-5 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7491-184-2 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7491-185-9 (Formát PDF pro čtečky)

ISBN 978-80-7491-186-6 (Formát MobiPocket)

**Olga
tokar-
czuková
Okamžik
medvěda**

I. Heterotopie**21 Jak vymyslet heterotopii. Společenská hra****37 Masky zvířat****56 Ferální psi****61 Jak vzniká pohlaví****68 Darkroom *post coitum*****72 Svět je past****II. Cestovní soubory****81 Amsterdam ze třetího patra aneb Město velikosti *ns*****85 Mapy strachu neboli *Nil desperandum*****88 Óda na pragmatismus****90 *Homo sapiens non urinat in ventum*****91 Dopravní provoz, Amsterdam****92 Pomník****93 Strana zvířat****94 *Plica polonica*****95 Množné číslo****96 Gastrokeografie****97 Třetí otázka****98 Nové způsoby přípravy kávy****99 Dálnice — hra****100 Duet****101 Mapy strachu****102 eRodina****103 Toalety**

104	<u>Obyvatelé nejbohatších států světa</u>
105	<u>Otrokyně</u>
106	<u>Pes poustevník</u>
107	<u>Knihovna</u>
108	<u>Neděle služebných</u>
109	<u>Fotografování</u>
110	<u>Kouzla</u>
111	<u>Stolní hry</u>
112	<u>Vatikánská muzea</u>
113	<u>Zahrádky a golfové hřiště</u>
114	<u>Budoucí archeologie</u>
115	<u>Řeka Mao</u>
116	<u>Přízračný výlet</u>
118	<u>Vzdělávání Číňanek</u>
119	<u>Dvě kuchyně</u>
120	<u>Čas nula</u>

III. Pstruh na mandlích

125	<u>Pstruh na mandlích</u>
132	<u>Nekonečně velké pohraničí</u>
135	<u>Prst v soli aneb Krátký příběh mého čtení</u>
153	<u>Dvanáct obrázků z Valbřichu, Nové Rudy a okolí, 1996</u>
161	<u>Odra</u>
169	<u>Prst, který ukazuje na Měsíc</u>
178	<u>Znovu začínáme připomínat kmen</u>
185	<u>Okamžik medvěda</u>
191	<u>Bibliografie</u>

Spisovatelka *Kinga Duninová*

Dnes, kdy se již několik let brány literatury otevírají lidem narozeným v osmdesátých letech, bychom si s jistým rozehvěním měli připomenout začátek let devadesátých, kdy spisovatelky a spisovatelé narození v šedesátých letech byli ještě mladí, tráva byla zelenější a slunce svítilo jasněji. Od literatury se tehdy očekávalo, že prostě využije nabytou svobodu, neboť se oprostila od starých povinností, přičemž slovo „angažovaná“ se stalo neslušným. V té době jsem poznala Olgu. Všimla jsem si jejího prvního románu a šla jsem se podívat, když za něj přebírala cenu Varšavská literární premiéra. Pod paží nesla krabici od bot a v ní další knihu. Na otázku, o čem bude, mi odpověděla, že o duších. Od té doby se Olga stala nedílnou součástí polského kulturního světa a je těžké si dnes bez ní představit polskou literaturu. Já jsem ji poznala nejen jako spisovatelku, ale také jako temperamentního člověka, který se výrazně vymyká přidělené roli milé paní z Kladské kotliny, jež ve svém volném čase, pokud zrovna nezalévá květiny, píše hezké a moudré knihy. Kdekoli se Olga objeví, okamžitě je středem pozornosti lidí, vybízí je k debatě a nikdy není jasné, na čí stranu se přikloní. Se stejným nadšením se zapojuje i do organizování vesnické slavnosti nebo mezinárodního

festivalu povídek. Nebojí se používat ošklivá slova, jako je feminismus nebo politika. Je signatářkou různých petic týkajících se mnoha společensky podstatných záležitostí — od evropské integrace po diskriminaci menšin. Tím nám připomíná, že k roli spisovatele nepatří jen psaní, ale také každodenní potvrzování toho, o čem píše. V tomto možná poněkud starosvětském přesvědčení je ukryto mínění, že spisovatel, kterému společnost naslouchá, má dokonce povinnost psát o věcech týkajících se nás všech. Pád komunismu na tom nic nezměnil. Proto v Olžině tvorbě nevidíme jen literaturu, ale také literaturu. Je důležitým hlasem v polském společenském diskurzu.

V prvním Olžině románu *Cesta lidí* Knihy se skupinka turistů vypraví hledat Knihu, která jim odhalí pravdu. Když ji však poslední z nich najde, ukáže se, že neumí číst. V *Běgunech*, za něž získala literární cenu Nike, se na metafyzickou cestu vydává Aňuška. Také ona nalezne odpovědi na své otázky, domů se ale vrátí jako jiný člověk. Připomeňme si ještě jednu hrdinku — Ernu Eltznerovou (z románu *E. E.*). Dospívající dívka tvrdí, že vidí duchy. Vysvětlením tohoto fenoménu se zabývají lékaři, duchovní, spiritisté, každý používá svůj jazyk, zatímco Erna jednoduše dospívá, upravuje si klobouk a jde dál, nenechá se vtěsnat do žádné z dostupných rolí. *Pravěk (Pravěk a jiné časy)* je dalším malým, bájným světem společných smyslů a symbolů, z něhož vedou dvě východiska: nahoru, pokud hledáme vesmírné principy, nebo do strany, směrem k neviditelné hranici v lese, kterou může překročit každý, kdo se odváží překonat své myšlenkové a životní návyky.

Podobných témat lze najít v těchto a v jiných Olžiných dílech daleko více, protože pouť od *Cesty lidí* Knihy až

po *Běguny* je rozvíjením a cizelováním stále téhož přesvědčení: pravdě, dokonce i když je nedosažitelná, se můžeme přiblížit pouze pohybem, můžeme překročit hranice, zatímco zkostnatělé formy, instituce, jazyky jsou smrt. Tato teze má svůj nábožensko-metafyzický rozměr, ale také, a to je třeba zdůraznit, rozměr společenský. Jedná se zde totiž o určitý způsob myšlení příbuzný náboženskému, jehož nejzapálenějšími stoupenci jsou v dnešním světě ateisté. Je to víra, která se nikdy pohodlně neusadí v žádném kostele a projevuje se i určitou příbuzností s utopií. Opatrnou utopií pozdního novověku, která nemá odvalu vytvářet projekty, ale trpí si věřit v relativnost existujících způsobů uspořádání světa. Ve své poslední knize *Svůj vůz i pluh veď přes kosti mrtvých* Tokarczuková klade na misky vah utrpení zvířat, právo zabíjet je a oprávněnost zvyku je lovit.

Před několika lety Olga vystoupila v divadle TR ve Varšavě v rámci cyklu „Rozhovory o skutečných utopiích“, který pořádala *Krytyka Polityczna*. Představila tam svou metodu tvorby utopie, spočívající v neustálém zpochybňování všeobecně dodržovaných norem a v přemýšlení, jak by mohl vypadat svět, který by byl založen na jiných pravidlech. Pokud se zabýváme tvorbou Olgy Tokarczukové, musíme mít tuto myšlenku neustále na paměti. Musíme se ptát, zda autorka popisuje a ukazuje svět, nebo zda ho spíše narušuje a zpochybňuje. Odpověď zahrnuje obě tyto možnosti. Olga setrvává v blízkém kontaktu s běžným životem a zároveň ho rekonstruuje podle odlišných pravidel. Dívá se na totéž co ostatní, ale jiným způsobem.

V Polsku, dosud zahleděném do svých národních zvyků, vypráví nadnárodní příběh, jehož hrdiny nejsou stereotypní bytosti, ale různorodí jednotlivci. Dějiny nově

nabytých území jsou pro ni příběhem o domově osídleném polskou a německou rodinou, kde se ženy setkávají v kuchyni. Není to žádná venkovská idyla, ale úhel pohledu, který nerozděluje to, co je zamotané, nůžkami zvykových kategorizací. Kdybychom všichni dokázali myslet tímto způsobem, napsání společné evropské učebnice dějepisu by se nemuselo zdát tak obtížným úkolem. Prostřednictvím pozorného pronikání do dějin a současnosti malých lokálních společenství dokáže vyrazit do globálního světa, ve kterém se jednotlivci zbavení společenských kontextů setkávají na letištích. Svět místních, blízkých vztahů pro ni není důvodem k nostalgickému vzdychání po starém řádu a svět moderní svobody děsivou propastí — objevuje v nich jen různé varianty naší totožnosti, která může být lokální, národní, globální, individuální. A jestliže se žádná ze společných identit nestane tyranem, který musí ovládnout celý náš život, vzniká prostor pro něco jiného, pro různorodost. Pokud si knihy Olgy Tokarczukové pozorně přečtete, zjistíte, že jsou vskutku radikálním projektem hluboké přestavby naší skupinové identity. Citlivě, aniž by útočila přímo, v nich provádí absolutní demontáž jednoho druhu člověka, Poláka-katolíka, a zároveň nabízí alternativu.

Podobně Olga nakládá i s jinými rozměry naší tradicemi uplácené identity — s mužskou a ženskou rolí, se sexuální orientací. Hrdinky jejích knih, bez ohledu na to, zda jsou osamělé nebo zakořeněné v rodinných vztazích, jsou především lidé, a ne loutky, které hrají sexuální role. Nejsou součástí konvenčního divadélka romantických dobrodružství a honby za velkou láskou, zato mají sexualitu ve všech možných odstínech. Olga je také mistrýní popisu

různých možných mezilidských vztahů, které nezapadají do šablon, nedají se nazvat jedním slovem — láska, sex, manželství, rodičovství. Pohlaví člověka není vězením, o čemž nás přesvědčuje příběh mnicha Paschalise, který chtěl být ženou, a svaté Starosty, která se proměnila v muže (*Denní dům, noční dům*). Sumerská Inanna v krásně převyprávěném mýtu (*Anna In v hrobech světa*) naopak připomíná všem těm, kteří jsou připraveni slyšet, že hlavním zákonem našeho světa je stále androcentrismus, že kdysi dávno, v dávné minulosti, byl svět odebrán ženám. A zároveň že takto tomu nemusí být navždy.

Svůj projekt otevřené identity Olga rozšiřuje i na zvířata, jejichž utrpení se nebojí přirovnat k utrpení lidskému. Není v tom žádná přecitlivělost, ale autentická něžnost. Tam, kde by její knihy mohly působit krutě, zmírňuje obraz soucitem, soucítěním. Není utopickou revolucionářkou, která věří v možnost vytvoření ideálního světa, ba právě naopak, přímo gnosticky si uvědomuje zkaženost lidské existence vyplývající z utrpení, a to ji, paradoxně, chrání před pokušením bezohledné kritiky momentální skutečnosti. Avšak z toho, že svět nepostavila na pranýř, nevyplyvá, že nám vypráví uklidňující feministicko-ekologické pohádky. Pokud je svět, který Olga vytváří, o něco lepší než ten, ve kterém žijeme, není to kvůli tomu, že spisovatelka zatajuje jeho bolestivá místa, ale pouze díky tomu, že ho šije na míru člověku přemýšlivému, člověku pronikavého ducha, citlivému, soucitnému — takovému, jakým je sama autorka.

I.

**Hetero-
topie**

Jak vymyslet heterotopii. Společenská hra

Už několik let mě láká myšlenka napsat román, v němž by svět fungoval jinak. Neplatily by pro něj některé samozřejmé předpoklady. Věřím, že považovat něco za samozřejmé vůbec nesouvisí s fakty, ale spíše se společenskou smlouvou a s návyky našeho myšlení, proto je samozřejmost více součástí psychologie než fyziky.

Fascinuje mě zkoumání historických okamžiků, které přetvářely myšlení lidí, a změn reality, které následovaly. Když lidé věřili, že svět je plochý, *byl plochý*: necestovali k moři, nepřekračovali hranice. Aby byl dokázán geocentrický model sluneční soustavy, byly provedeny poměrně přesvědčivé matematické výpočty, které měly pragmatické využití — bylo možné předvídat zatmění a efektivně vytvářet kalendáře. Naš rozum za každou cenu fandí tomu, čemu věříme. Právě proto je tak těžké změnit svět.

Základem každé utopie je nespokojenost. Nicméně pokud vůbec vznikne myšlenka, že může být lépe, znamená to, že už je lépe. Kdybychom tak jenom byli přístupnější změnám a netrvali tvrdohlavě na všech těch vyprázdněných zvycích. Kdybychom dokázali klidně a mírovou

cestou měnit paradigmat a netrvalo by nám to déle než život jedné, nanejvýš dvou generací, nepotřebovali bychom žádné krvavé katastrofy.

Nepochybuji o tom, že každá vize lepšího světa se rodí ve fantazii žen. Všechno vlastně pochází z fantazie a je dost podivné, že školy nepořádají zvláštní kurzy, které by tuto dovednost rozvíjely, a že ani univerzity nemají fakulty, které by se této oblasti věnovaly.

Heterotopie je prostě jiné místo než svět, který známe. Něco jako alternativní realita, která kdesi hluboko v minulosti mohla mít společný pramen s tou naší, ale pak se radikálně oddělila. Nebo *atopie*. *Atopos* znamená „jiný“, „lišící se od ostatních“, „neobyčejný“ — právě tímto slovem Alkibiades v Platonově *Symposionu* charakterizuje Sokrata. Netypický svět, což ale neznamená, že je horší. Spíše to, co je typické, co je vždycky zřejmé, vůbec nemusí být dobré.

Náš svět vzniká ze setrvačnosti myšlení. Lze předpokládat, že existuje hodně způsobů, jak chápat skutečnost, je dokonce možné, že jich je nekonečné množství. Nicméně pouze některé převažují a jsou nám neustále vtlačovány do hlavy nebo přetrvávají kvůli naší neschopnosti něco změnit.

Hra je založena na tom, že se vybere několik tvrzení týkajících se světa, která se zdají být zřejmá a neredukovatelná. Poté je třeba podrobit je pečlivé prohlídce, abychom našli díry a pukliny. Musíme se snažit být nedůvěřiví a zároveň nechat pracovat fantazii. A pamatovat si, co řekl Blake: všechno, co jsme schopni si představit, je určitým druhem pravdy.

Zde je několik samozřejmých setrvačných tezí a několik protikladných heterotopických antitezí.

**1. Člověk patří k určitým společenstvím
a ke strukturám, jejichž úkolem je
ho podporovat a chránit, ale kvůli
kterým musí částečně rezignovat na své
svobody: například na svobodu pohybu.**

První článek Ústavy Heterotopie jasně říká, že základním právem člověka je právo na svobodu pohybu. Nejsou hranice, pasy ani ploty. Idea udělování víz by Heterotopiany bavila tak, že už jenom při vyřčení slova „vízum“ by vybuchovali smíchy.

**2. Existuje vědecký pokrok — dnes
víme více než kdysi. Rozvoj vědy
probíhá nepřetržitě a každý rok mizejí
stále větší oblasti neznámého.**

Všeobecně panuje přesvědčení, že za rok prozkoumáme celý genom, že budeme vědět, jak vyléčit některé nemoci, že poznáme minulost vesmíru a způsob šíření jakýchsi vln. Když popisujeme nízkou úroveň vědění, říkáme, že je to myšlení „devatenáctého století“.

V Heterotopii lidé pochopitelně netrvají na tom, že vše je úplně jinak, že neexistuje pokrok a že se doba zlatá změnila v železnou. Domnívají se však, že k výraznému vědeckému pokroku dochází v některých oblastech, a v jiných ne. Především ale zdůrazňují, že spolu s věděním se zvětšuje i oblast nevědění. Více znalostí rozhodně neznamená, že více víme, což je stejně paradoxní jako logické.

Obyvatelé Heterotopie se například domnívají, že objev nevědomí byl jedním z nejvýznamnějších v historii a začal její novou etapu. Člověk a celý svět jsou tajemstvím.

Proto Heterotopiané přijali cosi jako strategii *vědomé nevědomosti*. Předpokládají, že existují věci, které nikdy nebudeme znát, které se nám pouze mihnou před očima a zůstanou nepoznané. Proto nepoužívají znalosti a vzdělání k formulování jednostranných tezí, které by odpovíděly, *jak to je a co to znamená*. Může se nám zdát, že to není příliš významná změna, ale Heterotopiané, kteří se na všem důležitém domluví, to vidí takto: „Nevíme, jak to je, ale pokusme se nějaký čas chovat, jako kdyby to bylo tak a tak; uvidíme, co z toho vyplyne. Pak můžeme začít přemýšlet jinak.“ Veškeré redukcionistické teorie tímto způsobem ztrácejí opodstatnění, nevysvětlitelnost budí respekt. Stimuluje to ke kladení otázek, ke snění, k objevování nečekaných perspektiv.

V naší Heterotopii se vše učí jako hypotéza. Neustále se cvičí různé úhly pohledu na totéž, trénují se změny názoru, obhajují se opačné postoje. Pokud je tedy smyslové a intelektuální poznání takto nejisté, vzrůstá význam jiných jeho druhů — představivosti a empatie. Lidé, kteří absolvují takové školy, vidí spíše procesy, ne stavy. Neexistuje nic jako stálá a monolitická osobnost. Lidé si v průběhu života mění jména a neustále mění i interpretaci vlastního života. V metafyzickém smyslu zde vládne úplně nový druh holistického, panteistického duchovna, přičemž duchovno je chápáno jako nepřetržitá a skutečná (ale ne rituální) konfrontace s nepoznatelným.

3. Hybnou silou evoluce je mechanismus přirozeného výběru. Spočívá v soupeření živých bytostí v daných podmínkách neživého prostředí.

V Heterotopii se lidé spíše domnívají, že tato teze, navzdory zdání rozumnosti, je iracionální a často je v rozporu s naší zkušeností. Stejně tak je možné přijmout jiné systémové vysvětlení evolučního procesu.

Heterotopiané vyprávějí například příběh, který je známý i v našem světě: v Darwinově době žila jedna vzdělaná žena, která vypracovala odlišnou, ale velmi zajímavou interpretaci poznatků z cest tohoto přírodovědce. Bohužel, jak tomu často bývá u vzdělaných žen, její jméno se do našich dob nedochovalo, a navíc byla její práce tak excentrická, že ji všichni ignorovali. Tvrdila, že logika evoluce by fungovala stejně dobře, kdybychom neustálé soupeření nahradili jinými faktory, jako například vzájemnou spoluprací a altruismem, které by byly nějakým způsobem včleněny do mechanismů přírody. Z tohoto důvodu Heterotopiané navrhuji prozkoumat přírodu ještě jednou a zjistit, zda se veškerý život řídí principem vzájemné spolupráce, jak jednotlivé druhy sdílejí svůj životní prostor a zdroje vody, jaké využívají mezidruhové smířčí obřady — hodně příkladů tohoto typu chování najdeme v literatuře. Včetně obětování se pro jiné živé bytosti.

Další variantou stejného tématu je teze Elaine Morganové. Zde je alternativou k soupeření *thymos*, potřeba předvádět se, zářit a imponovat. Tato potřeba vede k neobvyklému, excentrickému a zároveň tvůrčímu chování, kterým chce jedinec upoutat pozornost samce nebo samice,

popřípadě získat prestiž ve skupině. Spousta příkladů takového chování je popsána u opic.

Existuje také teorie Lynn Margulisové, známé americké bioložky, která tvrdí, že zdrojem evolučních inovací nejsou pouze náhodné mutace, ale také symbiogeneze či symbiotické slučování řetězců bakteriálních buněk. Margulisová tvrdí, že vznik nových druhů způsobila řádová endosymbióza a spojené přežití — příkladem jsou mitochondrie, které kdysi fungovaly jako samostatné organismy a které se staly součástí buněk nebo se s nimi spojily a od té doby pracují v jejich prospěch. Margulisová poukazuje na to, že živé organismy spolu nejen bojují a soupeří, ale také na sebe vzájemně působí, a když jsou sloučené, tak se i podporují. Toto je alternativní vize mírnější formy evoluce, ve které jsou spolupráce a pomoc stejně důležitými faktory změn.

Existuje tedy hodně hypotéz, a to se právě Heterotopianům velmi líbí. Berou vítr z plachet všem darwinistům a neodarwinistům, kteří své jediné správné biologické zákony tak ochotně přenášejí do jiných vědních disciplín — do ekonomie nebo sociologie.

Neslyšela jsem o tom, že by Heterotopiané nějak zvlášť obhajovali kreacionisty, ale z důvodu intelektuální slušnosti je třeba si zapamatovat, že teorie přirozeného výběru je pouze jednou z několika interpretací faktů, není jedinou. Heterotopiané tvrdí, že právě ona se stala základem mnoha jiných teorií, ekonomických či politických, nebo slouží k zbabělé legitimizaci násilí. Jestliže tuto teorii podrobíme pečlivému pochybování, uvidíme svět v jiném světle. Najednou přestanou být mechanismy altruismu a spolupráce kuriozitou organismů nepřizpů-

sobených a odsouzených k vyhynutí a stanou se stejně „přirozenými“.

Heterotopie právě takto vnímají přírodu. Díky tomu nezacházejí s jinými bytostmi jako s užitečnými předměty a nikdy je nevyužívají ke svému prospěchu. Nezabíjejí je ani nepojídají. Jsou to partneři, blízcí. Jiní a někdy i problémoví, avšak blízcí. Heterotopie upřednostňují vzájemnou úctu a koexistenci před soupeřením a přirozeným střetem zájmů (připomíná to vztah dávných paleolitických kultur k přírodě). To pochopitelně způsobuje, že už od útlého věku se děti učí jazyky jiných druhů a na univerzitách existují katedry mezidruhové psychologie.

**4. Ropa a jiné suroviny jsou základním,
v podstatě jediným zdrojem energie
a obchoduje se s nimi. Alternativní zdroje
jsou příliš drahé, neefektivní a podezřelé.**

I když se objevují stále novější a zajímavější způsoby alternativního získávání energie, je to doprovázeno překvapivým odporem proti jejich masovému využití. Veřejné mínění okamžitě slyší, že tyto způsoby jsou dlouhodobě neekonomické, obtížně realizovatelné nebo příliš komplikované. Mnoho odborníků zastává názor, že už jsme technologicky připraveni na využívání úplně nových zdrojů energie (nebo použití více zdrojů) a že nikoli technologie, ale politika nás křečovitě svírá v anachronickém světě ropy, uhlí a plynu, který je navíc chápán jako soukromý majetek, s nímž se může obchodovat. Na tom je založena veškerá síla našeho systému. Kdysi jsme souhlasili s tím, že nerostné bohatství můžeme vlastnit a pak za peníze prodávat jiným. Tato absurdní dohoda zajišťuje obrovskou moc nevelkému

počtu lidí, kteří si diktují své podmínky. Odpor, s jakým se setkává myšlenka využívání jiných zdrojů energie, nás nutí k podezření, že starý systém, i když bolestně nespravedlivý, je součástí nějakého širšího společenského uspořádání.

Heterotopianům připadá naprosto logické, že když voda a vzduch jsou nějakým samozřejmým způsobem společné a že když Himálaj patří lidstvu a není možné prodávat řeky, že stejně dostupné by měly být i jiné „dary země“. Obyvatelé Heterotopie považují za šílené, že jsme si nechali namluvit, že si lidé mohou koupit kousek země a stát se tak vlastníkem toho, co je hluboko pod zemí. To je, jako kdyby někdo prohlašoval, že je majitelem slunečních paprsků.

Oni sami už dávno vsadili na vědu a k provozování různých společných prostorů používají větrnou, vodní a sluneční energii. Zároveň, díky velkému objevu „studené jaderné fúze“, má každý přístup k vlastnímu zdroji energie. Poměrně dlouhou dobu na něm pracovali, až se to nakonec povedlo, i když ten nápad vypadal šíleně (stejně jako před třemi sty lety myšlenka na zkonstruování letadla). Studená jaderná fúze probíhá v malém přenosném zařízení, které je dostupné každému a je jeho majetkem. Něco takového dostanete těsně po narození, stejně jako rodné číslo. Lidé tomu říkají, dejme tomu, „ohniště“, a když chtějí něco udělat společně, mohou svá „ohniště“ spojit.

Dostupnost levné energie je příčinou toho, že Heterotopie funguje úplně jinak než svět, který známe. Člověk, který má svůj zdroj energie, je automaticky osvobozen od mnoha ekonomických tlaků. Výhodou zdroje je to, že ho může používat pouze majitel, proto není možné ho ani ukrást, ani shromažďovat. Ohřívá tělo, zajišťuje přežití a přístup k informacím na základní úrovni. V Heterotopii

tudíž neexistuje otrocká práce. Do značné míry zmizel pocit strachu. Lidé disponují větší svobodou, proto je v jejich společenském chování méně toho, co je příčinou strachu (agrese, rivalita). Žijí také v menších skupinách, nespojují se do nerozdělitelných svazků s ostatními; jsou mobilní, aktivní a zvědaví. Kočovní a kosmopolitní. Společnost zde není chápána jako organizovaný řád, který je v protikladu k chaosu a k anarchii.

5. Základní buňku společnosti tvoří pokrevní svazky čili rodina. Široce chápané pokrevní svazky tvoří národ.

Všeobecně se považuje za normální, že se lidé cítí lépe v rodinných nebo kmenových svazcích než v jiných společnostech. Zároveň příbuznost (dnes se spíše hovoří o genech) generuje specifický druh rodinné (kmenové) loajality. Tento stav se pokládá za přirozený, protože zhodnocuje daný genofond, jenž se účastní široce chápaného soupeření; to vyplývá z logiky koncepce evolucionismu.

V Heterotopii, kde vazby mezi lidmi vznikají spíše dobrovolně než v důsledku jejich historické danosti a kultura je do značné míry globalizovaná, se „blízkými příbuznými“ stávají lidé s podobnými názory a vkusem a vyznávající stejné ideály. Pokrevní příbuznost se považuje za náhodnou, nejistou a primitivní. Proto Heterotopiané vytvářejí jiná společenství než rodiny, kmeny nebo národy. Jsou to například sdružení míst, přesvědčení, myšlenek, zájmů nebo práce. Známe město, kde se usadili lidé, kteří mají výborný hudební sluch, a tamní život se většinou točí jen kolem hudby. Heterotopiané chápou slovo „rodina“ úplně jinak. Jejich rodinu může tvořit například starší žena

a jejích dvanáct koček. Nebo tři kamarádky a přítel jedné z nich, protože se všichni zajímají o makrobiotiku. Anebo dva homosexuální páry bydlící v secesní vile, o kterou je třeba se starat. V tomto případě je i ona vila členem rodiny. Takto chápané „rodiny“ žijící v rámci širších struktur a fungující na základě společných ideálů a podobného myšlení jsou nazývány společenstvími. Společenství pečují o svou životní vizi. Některá například uskutečňují křesťanské ideály, jiná zase mají blíže k anarchistickým komunitám. Další chtějí žít jako středověcí beguini. Mají už dvě města a několik vesnic u jedné řeky. Heterotopiané se proto nemusejí smířovat s dobrem, které je výsledkem uzavírání neustálých kompromisů, což je pro mnoho z nich obtížné.

Tato společenství tvoří Unii, která je koordinuje a je nadřazeným systémem, dbá na dodržování výše uvedeného základního ústavního práva svobodného pohybu lidí a na to, aby nikdo nebyl nucen setrvat ve vztahu, který nesplňuje jeho očekávání. Je známo, že první odstavec unijní Ústavy stanovuje, že lidská bytost má absolutní a nezcizitelné právo na volný pohyb a volbu místa, kde se usadí, a také právo na život v souladu se svými ideály, pokud to neomezuje svobodu jiného člověka.

6. Lidská populace je rozdělena

víceméně rovnoměrně na dvě pohlaví.

Tento názor je považován za přirozený a je podporován velkým mytologickým příběhem; je všudypřítomný. Tato dvě pohlaví se mají navzájem doplňovat — jedno z nich je poslušné, druhé dominantní, jedno je založené citově, druhé intelektuálně a tak dále. Důležitou roli zde sehrál starý mýtus o komplementaritě pohlaví. Toto dualistické

dělení má také vliv na přisuzování rodu věcem, jevům nebo slovům.

Většina současných civilizací je postavena právě na tomto dualistickém základě. Rozdělení na dvě pohlaví se zdá být hluboce zakořeněné. Tato dichotomie slouží k základnímu popisu světa, žena a muž jsou článkem v nekonečném řetězci jiných dichotomií: den — noc, oheň — voda, ano — ne, nahoře — dole. Ta nepravděpodobná myšlenka ignoruje vše, co se nachází mezi póly. Je slepá ke každému kontinuu.

Heterotopiané se takovému přístupu nesmírně diví, protože oni sami nepovažují pohlaví za dualismus, nýbrž za kontinuum; je v něm místo pro mnoho možných významů vyjadřujících, co je mužské a ženské (přičemž „mužské“ a „ženské“ nemá žádnou zvláštní souvislost se ženou a s mužem).

Lidé jsou různí a svět je komplikovaný — tak zní druhý odstavec Ústavy Heterotopianů. Proto se vyhýbají mechanickému spojování biologických vlastností s psychologickými, označují to za „biologismus“ a chápou ho podobně jako my sexismus.

7. Žena patří spíše do přírody a muž do civilizace.

Tento názor se objevuje vlastně v každé době, možná má jen trochu jiné zabarvení. Je zdůvodňován zřejmou asociací měsíčního cyklu s fázemi Měsíce nebo s těhotenstvím a porodem. Dnes, pokud přijímáme tento úhel pohledu, klademe důraz na menopauzu a její důsledky, andropauza je prakticky ignorována. Ještě před dvěma sty padesáti lety bylo všeobecně uznáváno, že povaha ženských duševních

poruch je ve své podstatě tělesná a souvisí s onemocněním dělohy; mužské duševní nemoci měly pocházet spíše „z ducha“.

Jak jsem pochopila, Heterotopiané nemají v této záležitosti jednotný názor a jako vždy balancují, jednoduše řečeno, mezi dvěma postoji: někdy trvají na tom, že pokud jde o příslušnost k přírodě nebo ke kultuře, není mezi polhávím žádný rozdíl. Periody existují *stejně* u žen i u mužů. Porod a těhotenství jsou stejně přírodní jako ejakulace.

Je možné připustit, že pomlouvání, které je přisuzováno ženám a s takovým opovržením odmítáno muži, je součástí vytváření sociálních vazeb a předávání informací. Verbalita žen vždy měla a má obrovský kulturní a civilizační význam. Právě ona má zásluhu na jazykových schopnostech, bez ní by nebylo možné předávat tradice nebo rozvíjet řemeslo, plní dominantní roli ve výchově dětí.

Jiní lidé zase tvrdí, že přírodě patří spíše muž a žena kultuře a civilizaci. Odvolávají se na horší kontrolu sexuality a agresivitu mužů, menší nadání pro jazyky a omezenou schopnost výměny informací a na jiné poznatky, které nám věda v poslední době poskytuje. Muž spojený více s přírodou se také objevuje v mýtech a lidové kultuře Heterotopianů — heros vždy naslouchá emocím, jedná spontánně, neplánuje, má sklon k soupeření, jeho chování je často instinktivní. Ženě, jak už jsem se zmínila, zase tradiční mytologie přisuzuje funkci civilizační: komunikaci, řemeslo, kulturu každodenního života, uchování kontinuity tradice. Když se Heterotopianům říká, že existují místa, kde lidé myslí jinak, hodně je to pobaví.

Upozornění: na severním ostrově Heterotopie údajně žije společenství, ve kterém jsou sexuální rozdíly игно-

rovány, jsou neviditelné a považují se za naprosto bezvýznamné.

8. Rozmnožování je dobré a žádoucí.

Hovoří o tom dogmata mnoha velkých náboženství, zejména těch, která se podílejí na řízení světa a jsou patriarchální, zjednodušeně řečeno ta, která zacházejí s lidmi instrumentálně. (Přirozeně jsou i náboženství a náboženské proudy, které tento názor nesdílejí, například buddhismus nebo gnosticismus.) Narození člověka je tedy vždy radostnou událostí, slaví se a oslavuje. Mít děti je přirozené a dobré. Nemít děti je nedokonalé, je to ztráta, patologie. S odporem dnes sledujeme Čínu a její demografickou regulaci, která omezuje počet dětí pouze na jedno v každé rodině. Samozřejmě se každý může rozmnožovat, jak chce, dokonce i tehdy, když nemá možnost své potomky slušně vychovat. Každá myšlenka týkající se kontroly nad tímto živlem vyvolává pobouření napravo i nalevo. Určitě jde i o to, že přirozený přírůstek zajišťuje fungování současných systémů.

Heterotopie tvrdí, že dokud nebudou vyřešeny základní problémy světa — hlad, nedostatek vzdělání, chudoba, nemoci, přelidnění některých oblastí, násilí —, narození dítěte by mělo vzbuzovat spíše smutnou reflexi než radost. Co by mělo být podporováno a působit radost, je adopce už narozených dětí. A rodiče, kteří si tuto možnost zvolí, by měli být obdivováni a považováni za vzorné občany.

V Heterotopii není jednoduché se rozmnožovat. Nejříve je třeba přesvědčit společnost, ve které žijete, o tom, že jste dostatečně zodpovědní, že máte pro dítě prostor

a příjmy, abyste ho uživili. Rodičovství je privilegium. Musíte čekat v řadě na povolení. Porodnost je kontrolována. S výchovou již narozených dětí do značné míry pomáhá společnost a Unie. Skutečnost, že někdo zplodil a porodil dítě, mu nedává nad malým člověkem moc. Děti nejsou majetkem rodičů, proto i jejich výchova je do značné míry kontrolována společenstvím. Nikdo z nich dokonce nikdy ani neslyšel o násilí páchaném na dětech.

V Heterotopii není žádná souvislost mezi sexem a vlastnictvím dětí. Zapomněli na to. Smyslem sexu je působit potěšení a budovat vazby.

Na severním ostrově Heterotopie prý existuje společenství, ve kterém je rozmnožování úplné tabu. Sex není tabu, ale rozmnožování ano. Vládne zde étos sebeovládání. Hezky, důstojně, a jak se na řádného občana sluší a patří, je třeba opustit myšlenku mít vlastní děti, jelikož početí bývá vnímáno jako neúspěch, neschopnost ovládnout své instinkty, je to chování asociální a nezodpovědné. Bezdětné rodiny slouží jako vzory. Těsně před pohlavním dospíváním podstupují všichni dočasnou sterilizaci, kterou je možné v odůvodněných případech později přerušit, pokud se někdo rozhodne a složí příslušné zkoušky.

9. Náboženství je společné dobro, patří mezi společenské a zákonodárné činnosti.

Tak fungovalo náboženství v našich dějinách — budovalo společnost, a dokonce státní struktury, zasloužilo se o vytváření identit, spojovalo a rozdělovalo.

V Heterotopii po celou dobu převládá jiný pohled na náboženství: považuje se za soukromou záležitost. Heterotopiané se inspirovali aténskou demokracií a některými

osvícenskými proudy. Nyní však věci zašly ještě mnohem dál. Náboženství je něčím neobyčejně intimním — vztah k němu připomíná náš vztah k sexu: lidé vyprávějí o tom, v co a jak věří, pouze nejbližším lidem a pouze šepem při svíčkách. Ve veřejném životě se o náboženských otázkách diskrétně mlčí. Občas se někdo opije a všechno vyzradí anebo dotěrný paparazzi vyfotí celebritu, jak přebíhá do skryté svatyně nacházející se ve špatné čtvrti. Všichni vědí, že se to dělá, ale prostě se o tom nemluví. A už vůbec ne o podrobnostech.

**10. Smrt je něčím, co zcela přesahuje
živý psychologický a sociální
prostor; nevíme, co s ní. Smrt je
nejneužitečnější jev v našem životě.**

V okamžiku smrti Heterotopiané ztrácejí právo vlastnit svůj život. Stane se veřejným majetkem a veškeré dokumenty, fotografie, nahrávky, poznámky a předměty, které dotyčný zesnulý po sobě zanechal, jsou digitalizovány a zveřejněny na internetu. Tak to dělají od dávných dob (dříve roli internetu plnily speciální nekrotéky), proto má současný Heterotopian přístup ke všem, kteří žili před ním. Životy jiných jsou velký, obrovský a moudrý zdroj poznání světa.

Totéž platí i pro těla zemřelých. Podstupují kremaci a ostatky jsou přisypávány do betonu nově stavěných budov, silnic a mostů. Jsme pouze okamžikem v nekonečném průvodu bytostí časem, mrtvých je vždy více než živých a jsou přítomni ve všem kolem nás. Někdy je dobré si uvědomit, že v hezkém mostě, který spojuje břehy, nebo ve zdech nové školy se nachází část někoho blízkého. Právě proto

mají Heterotopiané velmi osobní vztah ke svým městům. A vůbec se nebojí smrti.

Necht' je těchto deset setrvačných tezí nabídnutých ke zpochybnění považováno za pozvánku ke hře. A protože samozřejmost světa nás probouzí každé ráno, počet těchto tvrzení se zdá být ohromný. Od velkých věcí až po ty úplně nejmenší. Pokud nás napadne, že může být lépe, znamená to, že už je lépe.